

С. С. Єсімов

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри адміністративного та інформаційного права

В. З. Дитюк

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
викл. кафедри адміністративного та інформаційного права

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ

© Єсімов С. С., Дитюк В. З., 2016

Розглянуто проблеми адміністративно-правового регулювання стандартизації – важливого напрямку підвищення обороноздатності країни. З позиції адміністративного та інформаційного права висвітлено теоретичні аспекти адаптації національного законодавства щодо стандартизації в умовах асоціації України та Європейського Союзу.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, інформаційна безпека, Європейський Союз, обороноздатність, стандартизація.

С. С. Есимов, В. З. Дытюк

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СТАНДАРТИЗАЦИИ – ВАЖНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ОБОРОНОСПОСОБНОСТИ УКРАИНЫ

Рассмотрено проблемы административно-правового регулирования стандартизации, важного направления повышения обороноспособности страны. С позиции административного и информационного права рассматриваются теоретические аспекты адаптации национального законодательства по стандартизации в условиях ассоциации Украины и Европейского Союза.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, информационная безопасность, Европейский Союз, обороноспособность, стандартизация.

S. S. Yesimov, V. Z. Dutuyk

ADMINISTRATIVE-LEGAL REGULATION OF STANDARDIZATION – IS AN IMPORTANT DIRECTION OF IMPROVING THE DEFENSE OF UKRAINE

The article deals with the problem of administrative and legal regulation of standardization, an important direction of increasing the country's defense. From the

standpoint of administrative and information law deals with theoretical aspects of adaptation of national legislation on standardization in the conditions of association of Ukraine and the European Union.

Key words: administrative and legal regulation, information security, the European Union's, defense capability, standardization.

Постановка проблеми. Асоціація України та ЄС у сфері стандартизації – це об’єктивний процес взаємин держав у цій сфері, результатом якого є стирання законодавчих, адміністративних і економічних бар’єрів. В основі цього процесу – система європейської торгівлі та розподілу праці. Тому гармонізація європейських стандартів стає важливим механізмом забезпечення економічного зростання України, інструментом захисту її національних інтересів під час розроблення міжнародних стандартів. Відставання рівня запровадження гармонізованих європейських стандартів щодо передових наукових і технічних досягнень уповільнює темпи виробництва наукомісткої продукції та просування передових технологій на зовнішні ринки. Участь у європейській співпраці в галузі стандартизації повинна передусім сприяти розвитку національної економіки, розширенню зовнішньої торгівлі, підвищенню конкурентоспроможності продукції національного виробництва на європейському ринку і досягненню високої якості продукції для споживачів. Просування нових видів продукції та нових технологій можливе, якщо європейські стандарти, прийняті однією з європейських організацій стандартизації на основі запиту, зробленого Європейською Комісією, будуть закладені в основу національних стандартів.

Ступінь розробленості теми. Комплексні дослідження правової проблематики в сфері технічного регулювання, базисним елементом якого є стандартизація, дослідження організаційно-економічних і методичних основ функціонування стандартизації, а також управління якістю продукції у межах системи її стандартизації, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності суб’єктів господарювання і економіки країни, зокрема різних аспектів формування правової системи стандартизації, проводили: В. Авер’янов, В. Білоус, Ю. Битяк, І. Голосніченко, С. Гончарук, Л. Касяненко, М. Ковалюк, Т. Коломоєць, В. Комзюк, В. Колпаков, Б. Кормич, О. Кузьменко, Д. Лук’янець, Т. Мацелик, В. Олефір, В. Ортинський, О. Остапенко, Д. Приймаченко, О. Рябченко, В. Шкарупа та ін. Не можна недооцінювати значущість проведених досліджень. Водночас їх аналіз свідчить про необхідність наукового осмислення проблем, пов’язаних з особливостями та зростанням ролі адміністративно-правового регулятивного впливу на підвищення ефективності у сфері стандартизації, в умовах асоціації України та ЄС.

Метою статті є дослідження адміністративно-правового регулювання в сфері стандартизації у контексті підвищення обороноздатності держави.

Виклад основного матеріалу. Становлення України як суверенної правової держави та послідовна інтеграція її у європейське економічне співтовариство потребували проведення цілеспрямованої політики створення державної системи стандартизації, що закладено постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 1992 року № 269 «Про організацію роботи, спрямовану на створення державних систем стандартизації, метрології та сертифікації», яка містила Концепцію державних систем стандартизації, метрології та сертифікації [1].

Концепція державних систем стандартизації, метрології та сертифікації визначала стандартизацію як узгоджену з методами та засобами випробувань і вимірювань нормативно-технічну основу виробництва продукції, її сертифікації, каталогізації та об’єднання їх можливостей у комплексний механізм управління якістю та номенклатурою продукції на основі взаємопов’язаної сукупності організаційно-функціональних елементів у галузі стандартизації, що визначають правила та процедури стандартизації. Документи в галузі стандартизації спрямовані на досягнення впорядкованості в сферах виробництва й обігу продукції, підвищення конкурентоспроможності продукції (робіт, послуг) і реалізацію інших цілей і завдань стандартизації, метрології та сертифікації [1].

Реалізація Концепції привела до прийняття 17 травня 2001 року Закону України «Про стандартизацію». В умовах економічної стабілізації на початку XXI ст., що було викликано трансформацією суспільно-економічних формацій і зміною ролі держави в регулюванні суспільних відносин, які виникали, стандартизація стала важливим ресурсом економічного розвитку держави, ключовим фактором життєздатності та конкурентоспроможності національної економіки, створюючи можливості досягнення конкурентних переваг конкретних суб'єктів економічних відносин.

Курс України на асоціацію з Європейським Союзом стимулював зміну національних орієнтирів, що сприяло ухваленню нового Закону України № 1315-VII «Про стандартизацію» 5 червня 2014 року [2].

Новелою нового закону України стало закріплення в понятійному апараті, основаному на міжнародній правовій термінології, ширшого визначення мети стандартизації та основних принципів державної політики у сфері стандартизації, механізму, що забезпечує узгоджену нормативно-правову, інформаційну, науково-методичну, фінансову взаємодію всіх учасників робіт зі стандартизації у процесі розроблення, затвердження, зміни, скасування, опублікування, застосування документів зі стандартизації.

Метою стандартизації в Україні є: забезпечення відповідності об'єктів стандартизації своєму призначенню; керування різноманітністю, застосовністю, сумісністю, взаємозамінністю об'єктів стандартизації; забезпечення раціонального виробництва із застосуванням визнаних правил, настанов і процедур; забезпечення охорони життя та здоров'я; забезпечення прав і інтересів споживачів; забезпечення безпечності праці; збереження навколишнього природного середовища і економія всіх видів ресурсів; усунення технічних бар'єрів у торгівлі та запобігання їх виникненню, підтримка розвитку та міжнародної конкурентоспроможності продукції.

Реалізація мети стандартизації сприятиме соціально-економічному розвитку держави, поліпшенню якості життя населення країни, забезпеченню національної безпеки й обороноздатності держави, технічному переозброєнню національної промисловості, підвищенню конкурентоспроможності виробників.

Ефект від стандартизації за масового поширення інноваційних досягнень пов'язаний з тим, що поява нового товару або нової технології дає змогу постачальнику такого товару або технології випереджати конкурентів на світовому ринку (*push standard*). На думку Д. Луценка, зі зняттям тарифних бар'єрів з боку ЄС доступ української продукції на європейський ринок залишається утрудненим через наявність технічних (нетарифних) бар'єрів. Програма підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом», Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА) – інструмент усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС, що передбачено статтею 57 Угоди про асоціацію [3, с. 10].

На досягнення впорядкованості в сферах виробництва й обігу, підвищення конкурентоспроможності національної продукції спрямоване нове законодавство: закони України «Про метрологію та метрологічну діяльність» (прийнятий 05.06.2014, набрав чинності 1 січня 2016 року), «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» (прийнятий 15.01.2015, набрав чинності з 1 лютого 2016 року). Роботи у галузі національної стандартизації дають змогу ліквідувати критичну залежність від технологій і продукції, розроблених до 1 грудня 1991 року, сприяють поверненню технологічного лідерства та формуванню стійкого вектора розвитку таких найважливіших галузей, як верстатобудування, приладобудування, енергетичне машинобудування, виробництво озброєння та воєнної техніки.

Конкуренція – багатогранне явище, що передбачає досягнення однієї мети через процес змагання між різними конкурентами. Для підприємств конкуренція – це суперництво за здобуття кращих умов реалізації своєї продукції з метою отримання, в кінцевому рахунку, максимально можливого прибутку [4, с. 257].

Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III «Про захист економічної конкуренції» (ч. 1 ст. 1) визначає, що економічна конкуренція (конкуренція) – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами

господарування, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарування мають змогу вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремих суб'єкт господарування не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Конституція України гарантує свободу економічної діяльності, свободу підприємництва, свободу договору та інші свободи, зараховуючи ці гарантії до юридичних основ конкуренції. Характерною рисою конкуренції є поєднання публічних інтересів держави з приватними інтересами суб'єктів підприємницької діяльності.

За дослідженнями Н. Корчак, у сферу приватних інтересів підприємців у ринковій економіці включається протиборство для досягнення вигідних умов виробництва та реалізації продукції та для залучення споживачів шляхом задоволення їх запитів [5, с. 160]. З іншого боку, сфера публічних інтересів держави передбачає дії, що обмежують підприємців у їхньому прагненні односторонньо вплинути на умови підприємницької діяльності, особливо в частині стандартизації продукції, робіт, послуг.

За визначенням В. Радченко, у логіці економічного розвитку світової економіки в XXI ст. обов'язковою умовою є фактор конкурентоспроможності національних економік. Важливою економічною основою такого порядку, як правило, вважають поглиблення економічної боротьби у зв'язку із загостренням проблеми обмеженості (нестачі) ресурсів. Однак є ще один бік проблеми: це здатність суспільств (європейських країн) створювати такі суспільно-економічні умови, які б забезпечували високу соціальну та гуманістичну спрямованість використання ресурсів [6, с. 118]. Конкурентоспроможність визначається економічним і технічним рівнем виробництва в країні, якістю вироблених товарів і послуг, розвиненістю інфраструктури та її відповідністю потребам економіки.

Поняття та правові характеристики стандартизації як інструменту підвищення конкурентоспроможності досліджували здебільшого учені-економісти. О. Остапенко у роботі «Стандартизація, якість продукції, метрологія, сертифікація в системі адміністративного права» вказує, що «національний стандарт може бути основним правовим інструментом, здатним забезпечити безпеку і якість продукції» [7, с. 23–24].

На думку С. Орехова, «... стандартизація, метрологія та сертифікація є специфічними засобами регулювання господарської діяльності і водночас складовими національної системи технічного регулювання. Необхідність реформування стандартизації, метрології та сертифікації виступає однією з визначальних умов перебування України у Світовій організації торгівлі, зокрема в частині гармонізації правових і організаційних засад стандартизації та підтвердження відповідності вимогам Угоди з технічних бар'єрів у торгівлі» [8, с. 8]. Зазначений автор обґрунтовує це необхідністю формування сукупності адміністративно-правових норм, що регулюють якісно однорідну, порівняно відокремлену групу суспільних відносин, які виникають, змінюються або припиняються зі встановленням органами виконавчої влади правил у сфері стандартизації.

Х. Міотті вказує, що стандартизація є специфічною формою трансферу технологій. Роботи зі стандартизації дають змогу істотно зменшити терміни випуску нової продукції та впровадження нових технологій. Скорочення досягається за рахунок уже розроблених типових (найкращих) практик і технологій, їх своєчасного поширення та застосування. Цей ефект від застосування «найкращих практик і технологій» стосується технічних рішень, продукції, робіт і послуг [9, с. 8].

Слушною є думку Е. Беленця у контексті дослідження «Влияние стандартизации на экономику Украины». Бурхливе зростання міжнародних торгово-промислових зв'язків, розвиток телекомунікацій і особливо Інтернету ставлять принципово нові вимоги до стандартів і стандартизації. Фактично, існування сучасної глобальної економічної системи неможливе без постійного процесу прийняття нових стандартів і вдосконалення старих. Багато експертів у галузі теорії організацій підкреслюють, що створення будь-якої складної багаторівневої системи неможливе без розроблення процесу прийняття стандартів. Застосування сучасних стандартів сприяє розвитку бізнесу, дає змогу підвищити енергоефективність і енергозбереження виробництва. Ефект від стандартизації є системним, тобто чинним незалежно від особливостей конкретного технологічного рішення, і не припиняється у часі. Особливий ефект від стандартизації досягається у результаті різкого зменшення операційних витрат з обслуговування засобів інформаційних технологій. Отже,

стандартизація забезпечує економію коштів за рахунок застосування апробованих рішень і скорочення необґрунтованого різноманіття на основі уніфікації та типізації. У виробництві стандартизація веде до зниження собівартості продукції, оскільки спрощує складання, ремонт і обслуговування виробів за рахунок забезпечення функціональної сумісності складальних одиниць, деталей і технологій різних постачальників (*пер. з рос. Є. С.*) [10].

В умовах агресії на сході держави підвищення конкурентоспроможності визначається здатністю країни створювати найкращі соціально-економічні умови для формування економічного суверенітету та національної безпеки, що пов'язано з упровадженням новітніх технологій, інновацій у сегменті забезпечення обороноздатності. Значення стандартизації зростає у сегменті економіки, де держава безпосередньо є замовником робіт зі стандартизації, що охоплює державні закупівлі, забезпечення обороноздатності, підтримання мобілізаційної готовності, охорону навколишнього середовища, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій.

Стандартизація у контексті асоціації України та ЄС стає інструментом забезпечення національної безпеки та обороноздатності. Національна безпека розглядається як фактор, що гарантує захист конституційних прав, свобод, гідний рівень життя громадян, захист суверенітету, територіальної цілісності та сталий розвиток України, оборону та безпеку держави, захищеність особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. У Стратегії національної безпеки України зазначено, що удосконалення і розвиток на сучасній технологічній базі відповідно до стандартів НАТО системи управління, захищених телекомунікацій, розвідки, радіоелектронної боротьби, отримання оперативного доступу до даних аерокосмічної розвідки є пріоритетом [11]. Роботи зі стандартизації зазначених засобів національної безпеки спрямовані на усунення загрози негативного впливу відставання у передових технологіях, залежності від обладнання, технологій, приладів і електронної компонентної бази, стратегічних матеріалів, від несанкціонованого передавання конкурентоспроможних технологій агресору. Розвиток оборонно-промислового комплексу країни, його реструктуризація та оптимізація, всебічне і своєчасне забезпечення Збройних сил України, військових частин і з'єднань сучасними видами зброї та бойової техніки передбачає високий сучасний рівень робіт зі стандартизації в цих напрямках [12, с. 162].

Стандартизація є базою для розвитку конкурентоспроможних галузей економіки та розширення ринків збуту продукції, даючи змогу вирішувати стратегічні завдання розвитку економіки для об'єднання національної транспортної, енергетичної, інформаційної, військової інфраструктури з європейськими, підвищувати ефективність паливно-енергетичного комплексу, розширювати використання інструментів державно-приватного партнерства, уніфікувати системи промислової, екологічної, ядерної та радіаційної безпеки.

Особливе значення має стандартизація в інформаційній сфері, оскільки, як системотвірна, активно впливає на стан основних складових елементів системи національної безпеки держави в політичній, економічній, оборонній та інших сферах. Інформаційна безпека України характеризується станом захищеності національних інтересів у інформаційній сфері, що забезпечує баланс інтересів особи, суспільства та держави. Держава формує стратегічні та поточні завдання у сфері забезпечення інформаційної безпеки. У процесі реалізації своїх функцій держава спрямовує роботи зі стандартизації на захист від проникнення на внутрішній ринок країни неякісних засобів інформатизації та інформаційних продуктів, реалізує функції державного замовника та контроль над діяльністю виробників під час розроблення, створення, використання і експорту засобів захисту інформації.

Удосконалення правових механізмів, спрямованих на регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері стандартизації інформаційної продукції і процесів її створення, є пріоритетним напрямом державної політики у забезпеченні національної безпеки України.

У системі інформаційної безпеки ЄС з 1990 р. як європейський стандарт прийнято критерії, за якими можна оцінити ступінь захищеності інформаційних технологій – ITSEC (*Information Technology Security Evaluation Criteria*), що згодом було замінено на стандарт ISO/IEC 15408-99 «Загальні критерії оцінки безпеки інформаційних технологій» (англ. *Common criteria for information technology security evaluation*) [13].

Основними компонентами критеріїв для оцінки ступеня захищеності інформаційних технологій названі: безпека інформації, систем, продуктів; наявність загроз безпеки; функції безпеки; ступінь гарантованості безпеки; сумарна оцінка безпеки; класифікація безпеки. До основних елементів деталізації інформаційної безпеки, відповідно до критеріїв, зараховано: ступінь конфіденційності інформації (захисту від отримання інформації несанкціонованим способом); рівень цілісності інформації (захисту від несанкціонованої зміни інформації); ступінь доступності інформації (захист від несанкціонованого або випадкового обмеження доступу до інформації); наявність певних цілей використання функцій інформаційної безпеки; специфікація використовуваних функцій інформаційної безпеки.

В Україні впроваджено ДСТУ ISO/IEC 15408-1:201 «Інформаційні технології. Методи захисту. Критерії оцінювання IT-безпеки». Водночас стандартизація систем інформаційної безпеки, яка проводилась до підписання Угоди про асоціацію, мала низку недоліків. По-перше, стандарти містяться у різних групах за класифікатором стандартів. По-друге, жоден з них не є функціонально повним щодо конкретного напрямку захисту інформації. З погляду на правові аспекти стандартизації інформаційної безпеки, основні зусилля повинні бути зосереджені: на плануванні робіт технічних комітетів з розроблення стандартів спеціальних засобів і техніки, що надходить у вільний обіг; на вдосконаленні нормативно-правової бази, що сприятиме розробленню документів зі стандартизації та встановлює обов'язкові вимоги до спеціальної техніки та спеціальних засобів.

Оцінюючи недоліки в правовому забезпеченні сфери стандартизації національної безпеки, необхідно зазначити, що прийшов час законодавчо закріпити положення про стандартизацію оборонної продукції. У Законі України від 5.06.2014 р. № 1315-VII «Про стандартизацію» немає норм, що стосуються стандартизації оборонної продукції та інших об'єктів стандартизації, пов'язаних з такою продукцією.

Доцільно законодавчо закріпити основи практичної взаємодії зацікавлених міністерств і відомств (центральної органів виконавчої влади) щодо стандартизації оборонної продукції (робіт і послуг), забезпечивши взаємоузгоджені процедури планування, розроблення, прийняття, перегляду та скасування документів стандартизації оборонної продукції, національних стандартів і класифікаторів техніко-економічної та соціальної інформації.

З огляду на п. 2.2.4 Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2016 рік, стандартизацію можна вважати одним з найважливіших інструментів підвищення національної безпеки й обороноздатності країни [14]. Водночас, ефективне функціонування стандартизації можливе лише за наявності публічно-правової основи з боку держави, яка акумулює ефективне застосування інструментів стандартизації у цій важливій сфері діяльності.

На нашу думку, розвиток стандартизації належить до предметної діяльності держави, є важелем управління, реалізація якого сприяє розвитку економіки і є базисом виникнення нових інноваційних сегментів.

В умовах дії Угоди про асоціацію адміністративно-правове регулювання стандартизації необхідно розглядати як стратегічний напрям діяльності держави. Правове регулювання у сфері стандартизації – неодмінний атрибут зовнішньої функції держави, пов'язаної з інтеграцією в європейську економіку. Державна політика в сфері стандартизації, опосередкована нормативно-правовими актами органів державної влади, концентрує діяльність бізнес-спільноти в сфері стандартизації на забезпеченні адаптації національної економіки та національної безпеки до умов спільного європейського ринку та єдиних євроатлантичних оборонних систем.

Висновки. У зв'язку з адаптацією національного законодавства України до вимог Європейського Союзу, зумовленою Угодою про асоціацію України та ЄС, зростає значення державного впливу на розвиток нормативно-правового регулювання стандартизації як базисного, визначального чинника економічного розвитку країни. Цей шлях забезпечує економічний розвиток і, як наслідок, економічну безпеку та обороноздатність країни в умовах неоголошеної агресії та анексії частини території держави. Інноваційні напрями вдосконалення стандартизації, що враховують норми нового законодавства в сфері стандартизації (Закони України від 05.06.2014 р. №

1315-VII «Про стандартизацію»; 15.01.2015 р. № 124-VIII «Про технічні регламенти та оцінку відповідності»), потребують адміністративно-правового регулятивного впливу. Проблеми нормативно-правового регулювання стандартизації пов'язані з тим, що стандартизацію за її публічно-правовим статусом дотепер розглядали як один з інструментів виконання технічних регламентів і оцінки відповідності. У законодавстві не повною мірою регламентувалися адміністративно-правові механізми стандартизації.

Дослідження адміністративно-правових аспектів у сфері стандартизації потребує урахування інтеграційних процесів у європейській економіці відповідно до державної політики, спрямованої на ліквідацію енергетичної залежності держави, забезпечення національної безпеки та обороноздатності в умовах військово-політичного тиску, визначеного Воєнною стратегією України (затвердженою Указом Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015). Необхідно досліджувати пріоритети, тенденції, стратегічні цілі, завдання, принципи та напрями правового регулювання стандартизації з метою прискорення розвитку механізмів, які сприяють реалізації Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу та підвищують рівень національної безпеки та обороноздатності держави.

1. *Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.1992 № 269 «Про організацію роботи, спрямовану на створення державних систем стандартизації, метрології та сертифікації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/269-92-%D0%BF>*

2. *Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 31. – Ст. 1058.*

3. *Луценко Д. Нове законодавство України у сфері технічного регулювання та його перспективи в контексті Угоди про асоціацію з ЄС / Д. Луценко // Програма підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом». – 2015. – 12 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://knteu.kiev.ua/file/MTc=/8a1ff44881af4941f4db96e3c343e6e9.pdf>*

4. *Філіпова Т. Л. Захист економічної конкуренції як об'єкт адміністративно-правового регулювання / Т. Л. Філіпова // Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. – 2014. – Вип. 1. – Том. 2. – С. 251–261.*

5. *Корчак Н. М. Межі державно-правового втручання в процеси конкуренції: критерій визначення / Н. М. Корчак // Вісник Запорізького нац. ун-ту. – 2015. – № 1 (II). – С. 158–165*

6. *Радченко В. В. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки: стратегії, реалії, проблеми імплементації в умовах євроінтеграції / В. В. Радченко // Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XV Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26–27 березня 2015 р.). – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2015. – С. 118–124.*

7. *Остапенко О. І. Стандартизація, якість продукції, метрологія, сертифікація в системі адміністративного права: навч. посіб. / О. І. Остапенко, Л. І. Сопільник. – Львів: Льв. ун-т бізнесу та права, 2011. – 124 с.*

8. *Орехов С. М. Адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації, якості продукції, метрології і сертифікації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / С. М. Орехов. – К., 2011. – 20 с.*

9. *Miotti H. The economic impact of standardization technological change, standards growth in France / H. Miotti ; Marketing and Innovation Department – AFNOR Group June, 2009. – 35 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sis.se/pdf/economic_impact_of_standardization_france.pdf*

10. *Беленец Е.В. Влияние стандартизации на экономику Украины / Беленец Е. В. / ДонНТУ. – Донецк. – 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ea.donntu.org:8080/jspui/./41_Беленец.docx*

11. *Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>*

12. *Ковалів М. В. Державно-правовий механізм забезпечення національної безпеки / М. В. Ковалів, В. О. Іваха // Наук. вісник Льв. держ. ун-ту внутр. справ. – 2015. – № 4. – С. 162–169.*

13. *ДСТУ ISO/IEC 15408-1:201 «Інформаційні технології. Методи захисту. Критерії оцінювання IT-безпеки» / Ін-т кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України // Сайт відділу автоматизації програмування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dep145.org.ua/uk>*

14. *Указ Президента України від 12.02.2016 № 45/2016 «Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2016 рік». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/45/2016/page>*